

Голас Радзімы

№ 37 (1401)

ВЕРАСЕНЬ 1975 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫНІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 20-ТЫ

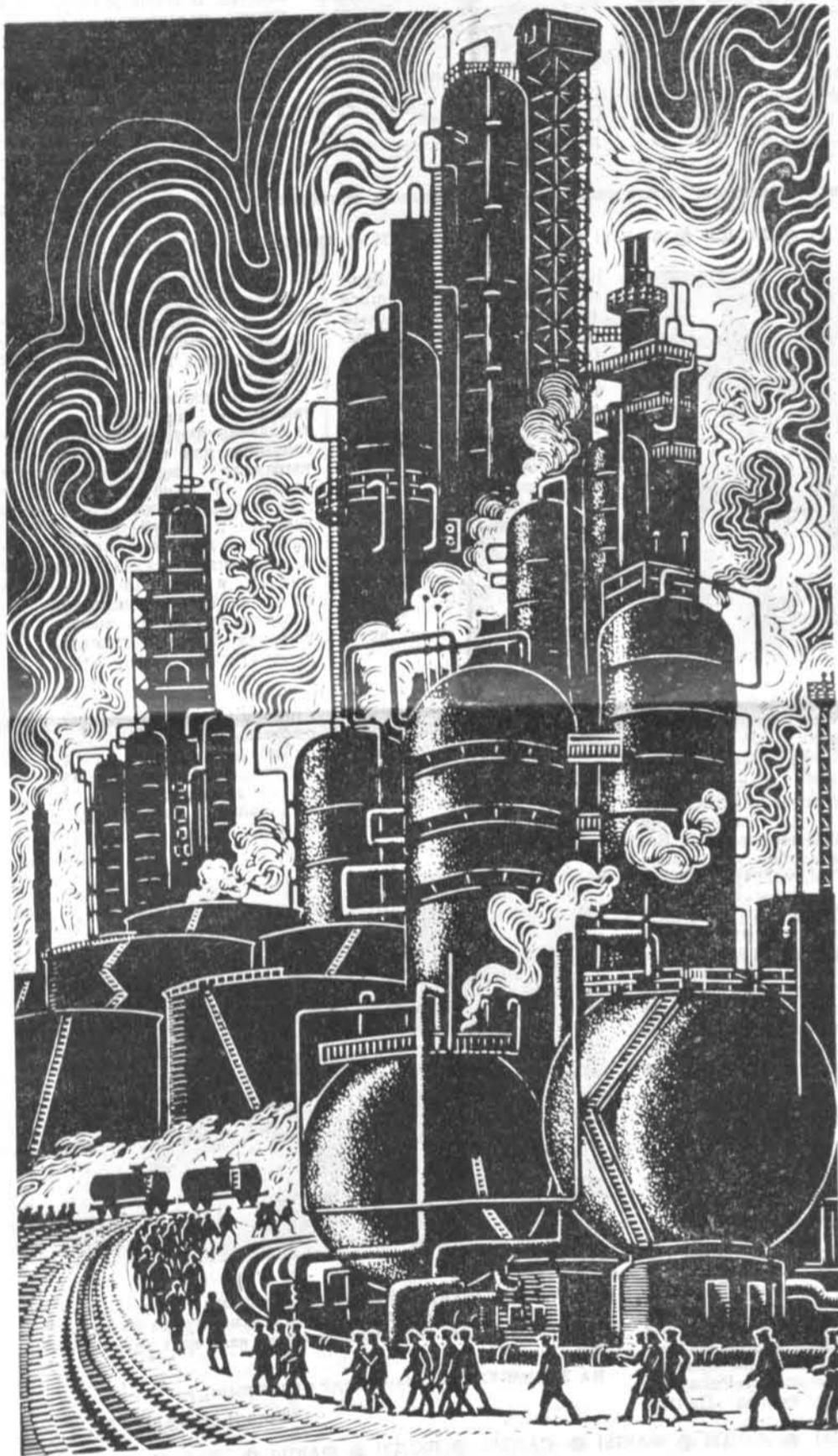
ЦАНА 2 КАП.

МІНСК ГСП
Ул. Краснадарская 9

КРАЙ МОЙ ДАРАГІ

Газета, як вядома, пачынаецца з першай старонкі, і таму менавіта на ёй друкуецца галоўны матэрыял нумара. Гэта можа быць інтэрв'ю, выступленне вядомага чалавека, паведамленне аб важнейшай навіне або публіцыстычны артыкул. Галоўнае патрабаванне, — каб чытач атрымаў як мага больш поўнае ўяўленне аб сённяшнім дні роднага краю, аб перспектывах савецкіх людзей, аб савецкім спосабе жыцця.

Перадавы артыкул гэтага нумара цалкам адпавядае ўсім такім патрабаванням, хоць ён і не зусім звычайны. Гэта — пісьмо нашага земляка з Польшчы Тадэвуша БАРТАШЭВІЧА, якое ён напісаў у ЦК КПБ пасля нядаўняга наведвання Беларусі. Мы друкуем яго ліст у такім выглядзе, як напісаў сам аўтар. Думкі і пачуцці яго вельмі сугучныя думкам многіх землякоў. У пісьме столькі душэўнай шчырасці, такая непасрэднасць успрыняцця і такая непакісная перакананасць у светлым будучым сваёй Радзімы, што гэта дае магчымасць і іншым, у тым ліку і нашым чытачам, далучыцца да перажыванняў чалавека, які пасля дзесяткаў год зноў наведваў Радзіму, дазваляе разам з ім прайсціся шляхамі жыцця, убачыць сённяшняю Беларусь.

Аблічча сучаснай Беларусі.

Гравюра У. САДЗІНА.

ЛЯЦЯЦЬ НАД ЕУРОПАЙ
САЛДАЦКІЯ ПІСЬМЫ...

«Англічаніну
Івану Фамічу...»

стар. 4—5

ПАЧАУСЯ НОВЫ ЭТАП МІЖ-
НАРОДНАЙ РАЗРАДКІ

«Достигнутые догово-
ренности — в жизнь»

стр. 6

АШЧАДЖОНАЯ МОУНАЯ
СПАДЧЫНА

«Падарожка за словам»

стр. 7

ДАРАГІЯ ТАВАРЫШЫ! Маркую, гэта пісьмо з Польшчы ад невядомага чалавека здзівіць вас. Але прачытаўшы яго, вы, несумненна, зразумеете прычыну, якая прымусіла мяне ўзяцца за перо.

...Дзяцінства мае прайшло ў былой Заходняй Беларусі. Памяць захавала карціны лясоў, што акружалі нашу вёску, непраходныя балоты ды рачулку, дзе мы, хлапчкі, лавілі ўюноў. Запомніліся мне старэнькія вясковыя хаты — крытыя саломай, без падлог, асветленыя лучынай або «смаляком». Па вечарах уздоўж вясковай вуліцы чуваць былі сумныя песні жанчын і дзяўчат, якія вярта-

ліся дахаты з работы ў радзівілаўскіх лясных гадавальных. Доўгімі цёмнымі зімнімі ночамі за вакалідай вылі ваўкі. А летам не было ратунку ад камароў.

Надарылася так, што адразу ж пасля вайны я, васьмнаццацігадовы юнак, апынуўся ў Польшчы. І толькі сёлетняй вясной, праз трыццаць гадоў, я ўпершыню зноў убачыў родную старонку і не пазнаў яе. Хоць і чуў пра вялікія сацыяльны перамены ў жыцці сваіх землякоў, а перад маім позіркам пры ўспамінах нязменна паўставаў вобраз маёй Радзімы, якой я бачыў яе ў дзяцінстве — воб-раз Золушкі. А ўбачыў я — Прынцэсу. Гэта было зусім іншае аблічча — абліч-

ча маладой прыгажуні, якая ўсміхецца вачыма новых гарадоў і вёсак.

Там, дзе трыццаць гадоў назад па лясх прадзіраліся дзікі, сёння магутна і бурна развіваецца малады прыгажун Салігорск. Дзе былі балоты ды аleshнік — цяпер каласіцца пшаніца, набіраюцца сокаў цукровыя буракі. Вёскі ўсе электрыфікаваны. Дамы — утульныя, у некалькі пакояў. Радыепрыёмнікі, тэлевізары ў кожнай хаце.

На зары існавання першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян яе заснавальнік Уладзімір Ільіч Ленін сфармуляваў гістарычны лозунг: «Камунізм — гэта ёсць Савецкая ўлада плюс электрыфікацыя ўсёй краіны». Я пераканаўся, што

мае землякі ў Савецкай Беларусі вельмі блізка да ажыццяўлення гэтага ленинскага завету. І ўсе ўбачаныя мною поспехі дасягнуты за трыццаць гадоў.

Трыццаць гадоў. У жыцці чалавека гэта, вядома, шмат. Але ў жыцці народа — імгненне. І я ў захапленні, што за гэта гістарычнае імгненне мае землякі дасягнулі такіх грандыёзных вышынь ва ўсіх галінах жыцця.

Менавіта пачуццё вялікай радасці за маю Радзіму, якое цяпер жыве ў маім сэрцы з прымессю абуджанай настальгіі, і прымусіла мяне напісаць гэта пісьмо.

Тадэвуш БАРТАШЭВІЧ.
ПНР.

военин Оренбургскаго газоконденсатнаго месторождения, подписанное в июне прошлого года на XXVIII юбилейной сессии СЭВ главами правительств ВНР, ПРБ, ГДР, ПНР, СРР, СССР и ЧССР. В соответствии с этим соглашением социалистические страны построят своими силами и средствами магистральный газопровод от Оренбурга до Западной границы СССР. Советский Союз проведет геологическую разведку будущей трассы и представит проектно-документацию для строительства газопровода, обеспечит строительство газоперерабатывающего завода и промысла. В 1980 году по газопроводу будет уже перекачено 15,5 миллиарда кубометров газа. Протяженность его составит 2750 километров, диаметр труб — 1420 миллиметров. Газопровод будет оснащен мощными газоперекачивающими агрегатами.

Наша страна — крупный экспортёр природного газа в социалистические страны. Построен трансевропейский транзитный газопровод СССР — Западная Европа. От границы

Советского Союза магистраль идет по территории Чехословакии, ГДР.

Весной этого года закончено строительство первой очереди газопровода СССР — ВНР. Он берет свое начало на территории СССР от 121-го километра газопровода «Братство», пересекает границу в районе Берегово и через северную часть Венгрии проходит до Ленинвароша. Строительство его осуществляли советские организации. Сейчас наши строители приступили к сооружению второй очереди газопровода СССР — ВНР, который в начале 1976 года должен подойти к городу Жамбоку. Протяженность новой трассы 115 километров.

Несомненно, что крепнущие взаимовыгодные внешнеэкономические связи СССР со странами-членами СЭВ будут способствовать укреплению экономической мощи социалистического содружества.

Александр СЕДЫХ,
начальник Технического управления Министерства газовой промышленности СССР.

не — доўгая вузкая шчыліна. І больш нічога...

— Пад плітамі канвеер, — растлумачыў брыгадзір, — заўважышы маё здзіўленне.

Апусціліся ў тунель. Я падрыхтаваўся да цемнаты, а тут ярка гарэлі лампы, высвечваючы доўгую — канец губляўся ў змроку — канструкцыю. Гэта і быў канвеер зборкі шасі — частка галоўнага зборачнага канвеера КамАЗа.

— Даўжыня канвеера 192 метры, вага — каля 400 тон, — з гордасцю гаварыў Уладзімір Аляксандравіч. Дарэчы, большасць дэталяў для яго вырабіў калектыў доследнага завода Мінскага СКБ-3.

Калі канвеер увойдзе ў строй, адзін за адным з яго пачынуць сыходзіць самыя дасканалыя ў свеце аўтамабілі маркі КамАЗ. Але гэта будзе ў наступным годзе, а цяпер у аўтазборачным, як і ў іншых карпусах Камскага комплексу заводаў, гарачая пара: здаюць вытворчыя плошчы, манціруюць тэхналагічнае абсталяванне...

Прайшоўшы метраў дзвеце па тунелю, падыймаемся наверх, і Асіпенка вядзе мяне ў свой вагончык. Тут чыста, утульна. На сцяне — граматы, выпел «Брыгадзе — пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва». Слухаю метаропкі расказ брыгадзіра, успамінаю, што гаварылі аб ім у заводакіраўніцтве, і пачынаю разумець, чаму імяна яму даручылі выканаць гэта ганаровае заданне — пачаць мантаж галоўнага зборачнага канвеера.

...Есць у Касцюковіцкім раёне Магілёўскай вобласці вёска Забычанне. Выйдзеш за ваколіцу — на палях збжына каласіцца, выйдзеш з другога боку — сцяна цёмна-сіняга лесу віднеецца, а пасярэдзіне вёскі рэчка. У гэтай вёсцы Валодзя правёў дзяцінства. Шчаслівым яго было да таго дня, пакуль бацька не прынёс дадому незнаёмае слова «вайна». У той жа вечар ён пайшоў на фронт. Ад фашыстаў жыхары вёскі — жанчыны, старыя і дзеці — хаваліся ў лесе.

Пасля вайны, закончыўшы сямігадку, зрабіўшы сабе з пратэктара абутак, падаўся Валодзя ў Новасібірск, у чыгуначны тэхнікум. Закончыў — прызвалі ў армію. Там і пазнаёміўся з мантажнай справай.

Ён лічыць, што яму шанцавала: яго біяграфія — гэта гісторыя развіцця айчынай металургіі, машынабудавання, ваякай хіміі краіны за апошнія гады. Ён манціраваў пракатны стан на Ліпецкім металургічным

заводзе, кавальска-прэсавае абсталяванне — на Волжскім аўтамабільным, канвееры, пратэктарныя лініі, каландры — на Омскім шынным, аўтаматычныя лініі — на валгаградскім «Чырвоны Кастрычнік», тэхналагічныя ўстаноўкі — на Омскім сінтэтычнага каўчуку... Аднаму здымацца з месца было лёгка. Цяжэй стала, калі ажаніўся, нарадзіліся сын, дачка. Але жонка ніколі не адгаворвала. Калі ён усё часцей і часцей гаварыў аб якой-небудзь новабудулі, разумела: час збірацца ў дарогу.

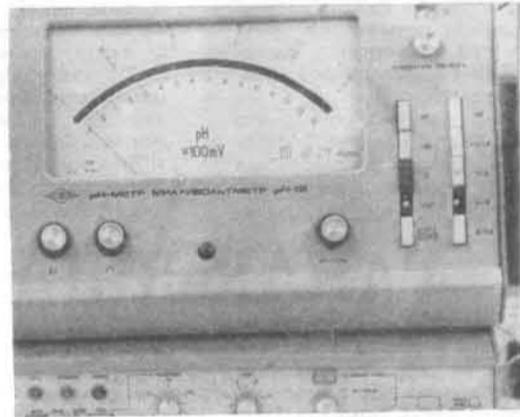
У Набярэжныя Чаўны прыехаў у 1972 годзе і адразу трапіў на «гарачы» ўчастак выпрабавання цеплатрасы ЦЭЦ — рамонтна-інструментальны завод. Была восень, рана ўдарылі халады, і Уладзімір Аляксандравіч дняваў і начаваў на трасе, правяраючы надзейнасць кожнага шва, кожнага стыку. Потым працаваў на іншых аб'ектах. Высокае прафесійнае майстэрства, арганізатарскі вопыт даволі хутка стварылі яму рэпутацыю аднаго з лепшых мантажнікаў будоўлі.

— Канвеер зборкі шасі мы здалі на месяц і васемнаццаць дзён раней тэрміну, — расказвае Уладзімір Асіпенка. — Цяпер манціруем іншыя канвееры. Два тыдні брыгада працавала без мяне. Я ўзяў водпуск, ездзіў да цёткі, яна жыве ў Беларусі, у Пухавічах. Некалькі дзён прабывў у Мінску. Доўга хадзіў па залітых сонцам вуліцах, плошчах... Не пазнаць беларускую сталіцу, асабліва новыя мікра-раёны — Зялёны Луг, Усход, Чыжоўку, Серабранку. Усюды змены... Убачыш іх, і міжволі падумаеш аб рытме нашага жыцця, аб тэмпах і маштабах будаўніцтва. Паўкраіны аб'ехаў, павінен быў бы да такіх маштабаў прывыкнуць. Але, напэўна, цяжка прывыкнуць. Вось і КамАЗ... Буйнейшая будоўля не толькі ў краіне — у свеце. Сваім размахам, перспектывай пакарыла яна тысячы людзей. Я таксама ў іх ліку. Часам думаю: а што, можа хопіць блукаць па белым свеце, як-нікак сорак пяць ужо, дзеці выраслі, час «прывязку» рабіць... І Чаўны мне па душы — горад прасторны, высокі, белакаменны. І з брыгадай здружыўся...

— А як жа Беларусь? Сумна без яе не будзе?

— Не за мора ж пераязджаю. Засумую — прыеду ў госці. А ведаецце, калі вакол жывуць і працуюць чуждоўныя людзі, адчуваеш сябе, як у роднай сям'і. А гэта пачуццё было ў мяне ўсюды, дзе ні працаваў.

М. ЗАХАРАЎ.

Гомельскі завод вымяральных прыбораў — адно з вядучых прадпрыемстваў краіны па вытворчасці прыбораў для вымярэння кіслотнасці і шчолачнасці вадкага асяроддзя. Прыборы завода дапамагаюць харчавікам і хімікам кантраляваць і рэгуляваць вытворчыя працэсы. Масавае прымяненне знаходзіць прадукцыя завода ў справе аховы навакольнага асяроддзя — прыборы нясуць бяззменную вахту на пастах нейтралізацыі прамысловых сцёкавых вод. Ка-

лектыву завода пастаянна ўдасканальвае выпускаемая прыборы. Рыхтуецца да атэстацыі на Знак якасці новы вымяральны прыбор рН-121, які працуе на мікраэлектронных элементах з прымяненнем інтэгральных схем.

НА ЗДЫМКАХ: мантажніца зборачнага цэха Лілія ЗЕЛКІНА; у адным са зборачных цэхаў завода; новы прыбор рН-121.

Тэкст і фота Я. КАЗЮЛІ.

НАШЫ КАРЭСПАНДЭНТЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ САЎГАСА

Звыш дзвюхсот сем'яў пасяліліся ў шмагватэрных дамах, пабудаваных у саўгасе «Ждановічы» непадалёку ад Мінска. У прыгарадным саўгасе адкрыты Палац культуры, працуюць дзіцячы сад-яслі, гандлёвы цэнтр, паліклініка, будуюцца дзевяціпавярховыя дамы. Пасёлак, спраектаваны архітэктарамі ў адпаведнасці з планам сацыяльна-эканамічнага развіцця, працягвае расшырацца. Да канца гэтага дзесяцігоддзя колькасць яго жыхароў узрасце ўтрая.

Я. ГАЛКІН.

БЮДЖЭТ ЗА 30 ГОД

Работнікі Ашмянскага райфінадзела аформілі мастацкі плакат «Гісторыя бюджэту за 30 гадоў». Калонкі лічбаў, размешчаных па дыяганалі знізу ўверх, сведчаць аб няўхільным росце дабрабыту працаўнікоў. Раённы бюджэт 1975 года ў параўнанні з 1945 годам павялічыўся амаль у 10 разоў. Значна ўзрасла і зарплата працаўнікоў. На 1 студзеня гэтага года ў раёне было 13 432 укладчыкі ашчадных кас, агульная сума іх укладаў — 10 635,5 тысячы рублёў.

Цяпер на пенсійным забеспячэнні знаходзіцца амаль 8,5 тысячы чалавек. Расходы на гэтыя мэты ў параўнанні з 1970 годам уз-

раслі ў 1,6 раза. Па страхаванню калгасам толькі ў мінулым годзе выплачана 471,4 тысячы рублёў, а грамадзянам — 167,8 тысячы. Расходы на адно дзіця ў дашкольных установах сёлета складуць 346 рублёў, на аднаго вучня — 250 рублёў.

А. СЯРГЕЙЧЫК.

КЛОПАТЫ АБ ІНВАЛІДАХ

Клопатамі і ўвагай акружаны ў Жыткавіцкім раёне інваліды Вялікай Айчыннай вайны, іх сем'і, а таксама сем'і загінуўшых воінаў. Толькі па лініі сацыяльнага забеспячэння ў 1974 годзе ім выплачана 4 мільёны рублёў пенсій. Акрамя гэтага інваліды і іх сем'і атрымалі звыш паўтары тысячы рублёў разавых грашовых дапамог.

Больш за трыццаць інвалідаў вайны па бясплатных пудёўках паправілі сваё здароўе ў санаторыях, 43 — атрымалі бясплатна ў асабістае карыстанне аўтамабілі «Запарожца» і мотакаляскі. Сем'ям інвалідаў вайны адрамантавана 138 і пабудавана 17 новых дамоў.

І. НОВІКАЎ.

ЛЮБІМАЕ МЕСЦА АДПАЧЫНКУ

На беразе Іпудзі стаіць вялікі двухпавярховы будынак — Палац культуры доб-

рушкага цэлюлозна-папяровага камбіната «Герой працы». Гэта любімае месца адпачынку рабочых і служачых прадпрыемства.

Ужо другі год тут працуе народны ўніверсітэт эстэтычнага выхавання. У гэтым навучальным годзе яго наведвала 80 чалавек, якія праслухалі лекцыі, паглядзелі кінафільмы, канцэрты. Потым слухачы атрымалі пасведчанні аб заканчэнні народнага ўніверсітэта.

Карыстаюцца папулярнасцю наведвальнікаў клубы рабочай моладзі, квінападарожжаў па роднай краіне, дзявочы клуб «Журавінка». Кожны знаходзіць у іх заняткі па інтарэсах. Напрыклад, у дзявочым клубе адбываюцца сустрэчы з урачамі, мадэльерамі, мастакамі. Савет клуба рабочай моладзі арганізуе сустрэчы з ветэранамі вытворчасці, вечары першай зарплаты, тут адзначаюць прысвяенне паршага рабочага разраду.

Палац культуры стаў месцам нараджэння новых абрадаў. Ва ўрачыстай абстаноўцы тут адбываецца рэгістрацыя шлюбаў, провады ў Савецкую Армію, уручэнне папяртоў.

Тыя, каго вабіць мастацтва, займаюцца ў харавым ці танцавальных ансамблях, іграюць у эстрадным і духавым аркестрах. Самадзейныя артысты даюць канцэрты ў Добрушы, абласным цэнтры, у падшэфным калгасе імя Фрунзе.

А. КУРЛОВІЧ.

ХОЧАМ СКАЗАЦЬ «ДЗЯКУЙ...»

Людміла Рэнар і Марыя Бепалдэн прыйшлі ў рэдакцыю радасныя і ўсхваляваныя.

— Хочам пазнаёміцца з людзьмі, якія прымаюць нашых дзяцей, калі яны прыязджаюць сюды на адпачынак, сказаць ім вялікае дзякуй, — пачала Людміла Рэнар. — Мы вось з Марыяй Андрэеўнай, — кінула яна ў бок сваёй сяброўкі, — працуем у рускай школе ў Парыжы, а летам — у дзіцячым лагеры ў Аталі.

Нашы госці расказалі, што ім заўсёды бывае прыемна сустракацца і выслухоўваць уражанні дзяцей, якія пабывалі на іх Радзіме, бо гэтыя ўражанні глыбокія і хваляючыя.

— Ведаеце, такія паездкі, на наш погляд, западаюць у юныя сэрцы вельмі глыбока і надоўга. Бывае, пройдзе некалькі месяцаў, а то і гады, а ў дзіцячай памяці раптам усплывае нейкая дэталю, успамін і пачынаецца расказ пра піянерскі лагер, пра Мінск, пра сяброў, якія тут засталіся.

І мы зноў пачулі, што дзеці, адпачываючы ў лагеры ў Аталі і ў школьных будні, стараюцца перанесці ўсё добрае, чаму яны наву-

чыліся за месяц знаходжання ў Савецкім Саюзе. Гэтым летам у Аталі, расказвалі жанчыны, яны разам з дзецьмі правялі цікавы вечар пра рускую Поўнач. І хлопчыкі і дзяўчынкі чыталі вершы пра Ленінград, Карэлю, Кіжы, аформілі фотавітоўны, падрыхтавалі грунтоўны расказ пра гэтую частку савецкай краіны. Цяпер жа, калі вялікая група іх выхаванцаў пабывала ў Беларусі, мяркуецца правесці вечар, прысвечаны нашай рэспубліцы. Дзецям цяпер самім ёсць што расказаць, бо ўбачылі яны тут многа цікавага.

Людміла Рэнар і Марыя Бепалдэн падарожнічалі па нашай краіне з групай суай-

чыннікаў з Францыі. Яны пабывалі ў Маскве, Загорску, Кіеве, Вільнюсе. Маршрут іх пралягаў і праз Мінск.

— У ваш горад мне асабліва хацелася прыехаць, — сказала нам Людміла Уладзіміраўна. — Зусім недалёка ад Мінска, у Крыжоўцы, ужо два разы адпачываў мой Паўлік. Сын многа расказваў пра Беларусь. Яму вельмі хацелася, каб і я пабывала тут. Мне прыемна будзе сказаць сыну, што мне ў вас спадабалася таксама.

НА ЗДЫМКУ: Людміла РЭНАР (справа) і Марыя БЕПАЛДЭН у Мінску.

Д. ЧАРКАСАВА.

ГАНАРЫЦЦА ЗЕМЛЯКАМІ

Летам у вёсцы (мала каго застанеш дома. Адны на сенажаці працуюць, другія на ўборцы збярэжыня або абмалоце лёну заняты. Так было і ў дзень прыезду Івана Швайкі ў вёску Колкі Клецкага раёна. І ўсё ж вестка з хуткасцю маланкі абляцела вёску. Ад хаты да хаты яе пранеслі быстраногія хлапчкі.

— Дзядзька Іван з Аўстраліі прыехаў! Увечары ў прасторным доме калгасніцы Марыны Калаяны, сястры эмігранта, яблыку не было дзе ўпасці. Прыйшлі брат Івана Пётр Швайка, сваякі, суседзі, знаёмыя. Зашкварчэлі на раскалёнай пліце патэльні, на сталe закрасавалі шчодрыя вясковыя прысмакі. Размова працягвалася да позняй ночы. І не дзіва, бо 32 гады не быў на Радзіме Іван Швайка.

Назаўтра сваякі пааялі Івана Якімавіча агледзець вёску. Прыгожа ў гэтую пару ў Колках! Вуліцы патанаюць у зеляніне садоў. У палісадніках перад дабротнымі хатамі ярка квітнеюць вяргіні і астры. Іван Якімавіч не ўстаў перад спакусай зазірнуць у хаты былых аднавяскоўцаў — як жывуць цяпер яго землякі? Паглядзеў — і здзівіўся. У кватэрах усё, чым вызначаецца цяперашні камфорт: газ, тэлевізары, дарагая мэбля, гаспадарчыя машыны. Га ўсім відаць — дастатак...

Звычайная вёска. Такіх на Палессі тысячы. І людзі тут занятыя звычайнымі справамі — вырошчваюць жыта, гадуюць жывёлу.

Для Івана Якімавіча многае здалося незвычайным. Праз некалькі дзён ён сустрэўся са старшынёй мясцовага калгаса «Прагрэс» Іосіфам Пшапюркам. Гутарка была доўгай, бо госць з Аўстраліі хацеў да дробязей даведацца, як гаспадарыць яго землякі.

— З газеты «Голас Радзімы», якую рэгулярна чытаю, я ўжо ведаў, што ў Беларусі асушаюць балоты, — гаварыў потым Іван Якімавіч, — але ўсё роўна цяжка было паверыць убачанаму. Раней недалёка ад нашай вёскі была непразная багна. Памятаю, што толькі ў засушлівыя гады месцам спрабавалі касіць на балоце, зразаючы з гектара 4—5 цэнтне-

раў асакі. А цяпер кожны гектар траў, што пасеяны на былой дрыгве, за два ўкосы, дае 55—60 цэнтнераў выдатнага сена. Мне расказалі, што толькі за два апошнія гады тут асушылі 450 гектараў пераўвільготненай глебы. А ў бліжэйшыя 2—3 гады гаспадарка атрымае ад меліярацый яшчэ паўтары тысячы гектараў асушаных зямель!

...Увагу ўсіх, хто прыязджае ў Колкі, прыцягвае шматкіламетровая дамба, якая ўтварае штучнае возера. Сюды ў выхадныя дні, а часта і пасля работы прыходзяць адпачываць не толькі мясцовыя жыхары, прыязджаюць людзі з усяго раёна. Іван Якімавіч таксама любіў бываць тут. Наведаў Іван Швайка і парк, і брацкую магілу ў цэнтры вёскі, дзе ляжаць расстраляныя фашыстамі 27 яго землякоў. Там успомніў ён і той дзень, калі фашысты схпілі яго і вывезлі на катаргу ў Германію, разлучыўшы з Радзімай.

— Нам, людзям працы, трэба рабіць усё магчымае, каб больш ніколі не паўтарыліся жахі вайны, — сказаў Іван Швайка.

Многія з былых аднавяскоўцаў Івана Якімавіча ваявалі ў тую мінулую вайну. Надоўга застанеца ў памяці госця сустрэча з дырэктарам мясцовай школы Аляксандрам Сельвашкам. Ён расказаў аб апошніх днях Вялікай Айчыннай вайны, аб сустрэчы савецкіх войск з амерыканскімі падраздзяленнямі. Аляксандр Сафранавіч паказаў фотаздымкі, дзе ён сфатаграфаваны разам з амерыканскім афіцэрам Уільямам Робертсанам на Эльбе і расказаў аб апошнім спатканні з ім, якое адбылося ў дні святкавання Вялікай Перамогі. У газеце «Комсомольская правда» пісалася аб гэтай сустрэчы.

Іван Якімавіч доўга разглядаў здымкі ў газеце і не мог нарадавацца, што ў яго роднай вёсцы жывуць і працуюць такія людзі, аб якіх пішуць у цэнтральнай прэсе, людзі якія і ў мірныя дні заслужылі нямала ордэнаў і медалю за сваю выдатную працу.

М. МАЦЭЛЬ.

АНГЛІЧАНІНУ ІВАНУ ФАМІЧУ...

ДАКУМЕНТАЛЬНАЕ АПАВЯДАННЕ

«Шэфілдскі настаўнік Джэфры Паркер быў здзіўлены, атрымаўшы незвычайны канверт з рускімі маркамі, падпісаны незнамай рукой...»
З газеты «Морнінг тэлеграф рэпорт».

Уяўляю, як ён адчыніў паштовую скрынку і знайшоў там блакітны канверт з процьмай наклееных марак, доўга дзівіўся яго незвычайнаму выглядзе. У Англіі такіх канвертаў не бывае: на левым баку — рэйхстаг, увенчаны чырвоным сцягам, а ніжэй — вялікая рымска лічба «XXX». Письмо немаздама чыйёй рукою адрасавана яму, Джону Паркеру. Толькі вось адрас стары, даваенны, а на прыклеенай зверху паперцы значыўся новы, і містэр Паркер яшчэ раз яго перачытаў: Вомінстэр роуд, Нортан Ліс, Шэфілд, Англія. Усё правільна. Письмо адрасавана менавіта яму, Джону Джэфры Паркеру.

Ён падняў вялікі тоўсты партфель, у якім насіў класныя работы вучняў па французскай мове, і паволі пайшоў уверх па лесвіцы, разглядаючы незнаёмы почырк на канверце. Адамкнуў дзверы — ні жонкі, ні дачкі дома не было; на сталe ў кабінце знайшоў драўляны нож для разразання паперы і ацярочна ўскрыў канверт. Письмо было напісана па-руску. «Добры дзень, паважаны Іван Фаміч...» — ад нечаканасці ён азірнуўся: здалася, нехта паклікаў яго даўно забытай мянушкай...

Вясна на Бабруйшчыне сёлята вельмі рана ўвабралася ў сілу. Ужо к канцу красавіка ў саўгасе «Гарохаўскі» пасеялі яравыя. У гэтыя па-летняму спякотныя дні шафэру Івану Найдуну даводзілася сядзець дома — неяк нечакана прыхварэў і некалькі дзён запар тэмпературу. Седзячы на лаўцы пад раскошай ліпай ля свайго дома з сінімі аканцамі, ён вітаў узмахам рукі саўгасных шафэраў, якія разпораз з лёгкім пылком праносіліся на юркіх «газіках» па вясковай вуліцы. Амаль кожны з іх прыпыняў машыну ля найдуновых свежафарбаваных варот і, заўважыўшы ў ягоных вачах ледзь прыкметны смутак, сцвяжаў: «Адпачывай, Паўлавіч! Усё роўна па бюлетэні атрымаеш усе сто працэнтаў». «Ат, што грошы... — з прыкрасцю адварочваўся ён ад надакучлівых дарадцаў. — Не ў грошах справа».

Без работы Іван не мог. Ніхто, відаць, у Пятровічах не сказаў бы, што калі-небудзь бачыў Найдуну са складзенымі рукамі. З ма-

ленства прывучаны да працы, ён вельмі сумоваў на пасадзе загадчыка кааператывнай крамы, куды яго накіравалі як бывалага і адукаванага хлопца амаль адразу пасля вайны. Але і там ён большую частку часу праводзіў, лежачы з гаечным ключом пад старой і дабітай да ручкі аўталаўкай, пакуль, нарэшце, здранцвелы матор гэтага «дагістарычнага выкапня», як смехам гаварыў Іван, не заводзіўся, ахінуўшыся воблакам шызага дыму.

Зараз ужо каторы год ён зноў круціць чорную «баранку» саўгаснага ЗЛПа, зарабляе добрыя грошы, але найбольш ценіць сваю любімую работу і вельмі злуецца на суседзяў, калі тья цікавіцца, колькі год яму засталася да пенсіі. У свае пяцьдзесят пяць ён выглядае на сорак, ходзіць па-юначаму борзда, шырока размахваючы рукамі, так што ледзь кранутая сівізнаю чупрына разлятаецца па ветры.

Седзячы ў засені ліпавай кроні, ён крэсліў на зямлі трохкутнікі і квадраты, пакуль паштальён Валя, прывітаўшыся, не сунула яму ў рукі цэлую кіпу газет. Ён доўга разглядаў здымак у адной з іх: абняўшыся, людзі ўсмехаліся, на грудзях ордэны, медалі. Здымак называўся «Аднапалчане». Іван доўга глядзеў на яго, хаця, відаць, ужо нічога не бачыў, бо ў думках стаў спакуса перабіраць мінулыя дні, сустрэчы, прыпамінаць напам'яты твары франтавых сяброў, з кім на цяжкіх дарогах вайны пабрацку дзяліў апошні сухар і глыток вады...

Вайна застала яго пад Харкавам, дзе ён служыў механікам-вадзіцелем у разведбатальёне. Але ў хуткім часе давялося змяніць танкавыя рычагі на аўтамабільную «баранку» і аж да самага Берліна не выпускаць яе з рук, нават калі іншы раз, знямоўшыся, ледзь валодаў імі.

Пякельным летам сорак трыццаць пад Варонежам Іван трапіў ва ўзвод лейтэнанта Плужнікава. Гэта быў адчайны ваяка, малады, прыгожы, з бяспстрынным поглядам блакітных вачэй. На правесні Перамогі, калі нашы войскі ўварваліся на тэрыторыю Германіі, сярод першых падраздзяленняў, што з баямі наступалі ў напрамку Берліна, шоў і полк, якім камандаваў Герой Савецкага Саюзу палкоўнік Плужнікаў. Іван зараз ездзіў на штабной машыне, у будцы якой палым-

ВСЕ ОТВЕТИЛИ: ЛЮБОВЬ!

«Как наши юноши и девушки смотрят сегодня на брак — древний и важнейший общественный институт! Какие принципы, мысли ими руководят, когда они принимают решение о женитьбе! Для выяснения этих вопросов молодоженам в Центральном Дворце бракосочетаний Москвы была предложена анкета. Опрос проводился с соблюдением условия, необходимого для достоверности: анонимностью ответов. Анкеты были розданы молодоженам от 18 до 30 лет. Среди них были студенты, рабочие, солдаты, инженеры, журналисты, ученые.»

Еще каких-нибудь 50 лет назад первый вопрос, который мы предложили молодоженам, поверг бы девушек в смущение, а их суженых поставил бы в тупик: «Как вы относитесь к ситуации, нередкой в советском обществе: женщина делает больше, чем ее муж, успехи в

работе, общественной жизни, больше зарабатывает?» В 1975 году 70 процентов опрошенных пар твердо ответили: «Если женщина талантлива и умна, ее муж может считать вышеупомянутую ситуацию естественной. Он может гордиться женой». Остальные 30 процентов доба-

вили: «Мужчина при этом не должен отставать от подруги».

Если бабушки нынешних невест, вступающих в брак, в основном были обречены ограничивать свою жизнь знаменитым «треугольником» — кухня, детская, церковь, то профессии их внуков просто невозможно перечислить. В советском обществе, где 27 женщин занимают посты министров, где среди учителей — 71 процент женщины, три из четырех врачей и каждый третий инженер — женщины, представительницы «слабого пола» выходят замуж с уверенностью, что брак не ограничит широты их интересов. Поэтому на вопрос анкеты: «Должна ли женщина оставлять работу для воспитания детей или наиболее полно использовать возможность воспитывать их в детских садах, яслях?» — все опрошенные пары ответили: нужно пользоваться услугами детских учреждений, уже давно хорошо себя зарекомендовавших. Они поясняли, что, во-первых, родители

спокойны за детей, находящихся под присмотром опытных педагогов и медиков, во-вторых, ребенок в детском саду получает современное воспитание: его обучают основам музыки, рисования, пластики, прививают навыки коллективизма. И наконец, работающая женщина для детей, особенно подрастающих, не только умелая домашняя хозяйка, но и уважаемый в обществе человек.

Вопрос о количестве детей в молодой семье — не узколичный, он имеет большое общественное значение. Благополучие народа постоянно растет. Только за четыре последних года заработная плата рабочих и служащих у нас повысилась на 15 процентов, колхозников — более чем на 22 процента при стабильности цен на предметы первой необходимости и стоимости коммунальных услуг. За те же четыре года более 45 миллионов советских людей получили квартиры или улучшили свои жилищные условия. Эти и многие другие яв-

«На доўгую памяць... Гамбург, 1946 г.» Сядзяць Джон (справа) і Іван.

неў сцяг палка — адвечная салдацкая святыня. Можна здагадацца, чаму Плужнікаў даверыў сцяг у Іванавы рукі — на грудзях у Найдуну ўжо красаваліся два медалі: «За адвагу» і «За вызваленне Варшавы».

...Зіма адступала паволі. І гэты ранак, як і папярэднія, выдаўся ясным і марозным. Па звычцы Плужнікаў заўсёды трымаў свой штаб на перадавой. Вось і зараз баявыя пазіцыі артылерыстаў засталіся крыху ззаду і ўбачу — кіламетры за паўтара ад штаба, і, калі прыглядзецца, заўважыш выцвілыя шынялі салдат, што корпаліся ля замаскіраваных гармат, сапёрнымі рыдлёўкамі даводзячы да ладу траншэі і халды.

Нямецкія танкі з'явіліся нечакана. Яны паволі, як качкі, перавальваліся цераз хрыбет далёкай вышыні, і неўзабаве да Івана далацеў жудасны лясак іх гусеніц. Раптам зваду рвануў снарад, потым — спераду. «У вільку бяруць!» — мільганула ў галаве. А тут яшчэ, як на гора, радзятар пусы — зліў ваду, баяўся, што замерзне на гэтым сіверы. У паветры зноў заскавытала. «А, гэты свішча — значыць міма...» Іван рвануў дзверцы кабіны. «Ну, трымайся, фашыст! Зараз вашы хлопцы табе зададуць!» Ён з усяе сілы націснуў на акселератар, быццам давіў ботам агідную гадзінку. Побач раз-пораз клаліся снарады. Выбухі ўздымалі ў паветра яшчэ прамёрзлую зямлю.

Іван чуў, як глуха стукаліся ў фанерную абшыўку цвёрдыя камякі, але іншы раз гэтыя ўдары раздаваліся прарэзліва, і быў чуцён страшэнны трэск фанеры. «Асколкі!» — сціскалася Іванова сэрца; кожны з гэтых кавалкаў жалеза, праламаўшы тонкую абшыўку машыны, мог пашкодзіць сцяг палка. Ад такой думкі Івану здавалася, што ўсе яны, забубрачныя, яшчэ гарачыя, працінаюць навілет яго ўласнае сэрца... З-пад капота машыны заліла пара. «Толькі б не загнухла, толькі б не загнухла!» — немаведама каго маліў Іван. Засталося зусім мала. І раптам дружны залп нашых гар-

мат спыніў гэтае палыванне. Некалькі танкаў адразу ўспыхнулі, як сухія пазалетаўнія лаўжы, астатнія падаліся было назад, але хутка адзін за адным зачадзілі ў раншнне сакавіцкае неба...

Найдун выскачыў з машыны. «Ага, узялі?!» — крычаў ён з усяе сілы. — Во на, выкусі, гад! Выкусі...» Слёзы душылі яго. Знепрытомнеўшы, ён паваліўся на зямлю...

У святы на Іванавым пінжаку ордэн Чырвонай Зоркі — узнагарода за выратаванне з-пад агню сцяга пра-саўленага палка.

Наўпрост па небасхлу шыбавала поўдневае сонца. Яно ўзнялося ўжо высока, і цень ад ліпы стаў карацейшым. Іван патупаў крыху па двары, схадзіў па малаток і прыбіў адарваную ад плоту дошку. Глянуў на гадзіннік: вось-вось павінна прыйсці на абед Вольга. Найдунова жонка працуе ў саўгэсе палыводам. Зараз у яе была гарачая пара — даглядалі пасевы.

Ён увайшоў у хату. У прыхожай стаяла прыемная прахалода, лёгкі скрызнік калыхаў фіранку на акне. Над сервантам у раме за шклом віселі фотакарткі. На адной малады сержант сядзеў, паклаўшы руку на плячо юнаку ў англійскай ваеннай форме. Іван падмігнуў яму: ну, што, Фаміч? Дзе ты зараз, як жывеш? Амаль трыццаць год...

...Найдун выціскаў з машыны апошняе. Маёр Свірыдаў, седзячы побач, падбукторваў:

— Давай, Ваня, гані! Бач, саюзнічкі як шпараць!

Да чорнай бліскачай, з нікеляваным бамперам БМВ заставалася метраў трыццаць. Іван яшчэ крыху паднаціснуў, і вось ўжо ў заднім акне відаць хударлявы твар Паркера, ён усміхаецца, павольна скарачаецца адлегласць паміж сцяжкамі, што трапечуць на капотах машыны, шырокая берлінская шаша ляціць пад колы, гудзе ў расчыненых вокнах вецер, і маёр Свірыдаў ад задавальнення пляскае сябе па каленях і крычыць:

— Малайчына, Найдун! Ну, малайчына!..

Увечары, вярнуўшыся ў Гамбург з чарговай паездкі па справах СВАГа (Савецкай ваеннай адміністрацыі ў Германіі), Найдун сустрэў Івана, і яны разам ішлі гуляць па гораду. Івану было цікава слухаць, як Паркер расказваў пра Англію, пра родны Шэфілд. І як ні намагаўся ён уявіць сабе гэты, у імжы і тумане, горад, паміж усё роўна вяртала яго да зялёных гаёў і блакітных рачулак далёкай Беларусі.

— А грыбоў у верасні ў нас ведаеш колькі?! — намагаўся зазірнуць ён Джону ў вочы. — Куды там вашы шампіньёны...

А Джон і не хаваў свайго здзіўлення. Яму падабаўся гэты бамбіза, гэты «белы рускі», які ўвесь час ставіў над сумненне любую перавагу яго краіны, будзь гэта

кліматычныя ўмовы, звычайці яшчэ якая дробязь, і амаль заўсёды пачынаў свой сказ: «А вось у нас у Беларусі...»

Паркеру было толькі дзевятнаццаць. Найдуну — ужо дваццаць пяць. Але ў вачах маладога англічаніна было заўсёды столькі смутку і па-таемнага роздуму, якія рабілі яго зусім сталым, што Іван губляўся ў здагадках — пра што ён увесь час думае?

— Ну, кінь ты, не маркоцся... — клаў ён руку на плячо Джону. — Хутка ж дадому ўжо!

Яны ездзілі па разбуранай вайной Германіі: Іван за рулём, Джон — у якасці перакладчыка пры камісіі па рэпарацыях. Заводы, заводы... Тут кавалі зброю і майстравалі салдацкі рыштук. Гэта была сапраўдная кухня вайны, фабрыка смерці. Стаміўшыся ад уражанняў, хлопцы іншы раз не маглі і словам перакінуцца. І аднойчы, пасля такой «экскурсіі», яны спынілі машыну на ўзлеску. Улётшыся на мурог, Джон доўга пакусаў сцяблінку і глядзеў у неба. Сказаў нечакана, як бы ні з таго ні з сятго:

— Гэта шчасце, што вы адолелі такую неймаверную сілу... Трэба, каб усё помнілі гэта... і былі... удзячныя вам...

Амаль у кожным горадзе яны заходзілі ў маленькія цымяныя фотаатэлье і фатаграфаваліся. «На доўгую памяць», — любіў паўтараць гэты рускі выраз Джон. Ён так і напісаў на адной з апошніх фотакартак: «На доўгую памяць лепшаму сябру Івану Паўлавічу...» А знізу прыпісаў свой шэфілдскі адрас.

— Джон, значыць, — Іван, — разважаў неяк Найдун. — Ну, а Джэфры? Гэта цябе па бацьку так завуць? Твой бацька — Джэфры?

— Не, — смяяўся Паркер. — У нас не прынята імя па бацьку. Джэфры — гэта, калі па-руску, нешта наншталт...

— Фамы?! — узрадаваўся Найдун. — Ну, дык хэлоў, містэр Іван Фаміч Паркер!

Яны ад душы пасмяяліся гэтай здагадкай, а «новаахрышчанага» Паркера ўсе ў СВАГа так і сталі клікаць Іванам Фамічом...

За думкамі Найдун не пачуў, як у хату зайшла жонка. Схамянуўся толькі тады, калі пачала бразгаць посудам, накрываючы на стол.

— Слухай, Вольга! — крыкнуў ён жонцы на кухню. — А што, калі запраціць Джона на Іванава вяселле? Няхай паглядзіць, як мы жывём, які ў мяне сын выра-с.

— Якога Джона, англічаніна таго?

— Ага, сябра майго.

— Дык хіба ж ён паспее за тры тыдні прыехаць?

— І то праўда... — уздыхнуў Найдун.

Папалуднаваўшы, ён пайшоў у вялікі пакой, узяў з палцы сямейны альбом з фотакарткамі. Паміж здым-

кам, на якіх яны з Джонам то абдымаліся, то віталіся за руку, трапіўся яму пажаўцелы лісток. Гэта было пісьмо Джону, якое ён так і не адправіў гадоў пяць назад... Ён адшукаў стары вучнёўскі спытак сына, вырваў два чыстыя аркушы і сеў да стала. Доўга думаў, як пачаць, потым усміхнуўся і напісаў: «Добры дзень, паважаны Іван Фаміч Паркер! Не здзіўляйся, калі атрымаеш гэта пісьмо. Ты ўспомніш свайго даўняга сябра Найдуну Івана Паўлавіча.

Я збіраю ўсе нашы фотакарткі. Сёння праглядаў альбом і вырашыў напісаць табе. Праз трыццаць год мне стала цікава, як склаўся твой лёс. Можна стацца, што пісьмо не трапіць да цябе па розных прычынах, але, спадзяюся, усё будзе добра.

Аб сабе паведамляю наступнае: маю сям'ю, праўда, невялікую — жонку і сына, якому нядаўна споўнілася 26 год. Завуць яго як мяне і цябе — Ваня. Ён вучыцца ў інстытуце, будзе эканамістам. Праз тры тыдні згуляем яго вяселле. Вользе — майё жонцы — пяцьдзесят тры. Жыву добра, маю ўсё, што належыць мець чалавеку.

Хачу павіншаваць цябе з 30-годдзем Вялікай Перамогі над фашызмам. І па нашаму звычайу пажадаць здароўя і доўгіх год жыцця.

З нецярпеннем будзем чакаць твайго пісьма. З прывітаннем мая сям'я: Іван Паўлавіч, Вольга Захараўна і сын Іван Іванавіч.

...Паркер выцер лоб і апусціўся ў крэсла. За акном сцямнела. Ён націснуў выключальнік настольнай лямпы, жоўтае кола святла легла на два аркушы паперы, спісаныя дробным акуратным почыркам. Так і прасядзеў, не кратаючыся, моўчкі, пакуль у прыхожай не пачуліся галасы жонкі і дачкі.

За вчэрэй толькі і размоў было, што пра нечаканае пісьмо з Расіі. Брат жонкі, журналіст мясцовай газеты, задаволен паціраў рукі: ого, як узрадуецца шэф-такому матэрыялу! А калі ўсе нарэшце разышліся па сваіх пакоях, Паркер сеў да стала пісаць адказ свайму сябру.

«Шматпаважаны Іван Паўлавіч! Які прыемны сюрпрыз! Пісьмо знайшло мяне, і я, як бачыце, жывы-здоровы і вельмі рады, што Вы мне напісалі.

Што датычыцца мяне — я таксама жанаты. Жонку завуць Роз-Мары. Няма такога імя па-руску? У нас адна дачка, якая завецца Аленай. Ёй 16 год і яна школьніца. Я працую таксама ў школе настаўнікам французскай мовы. Я скончыў ваенную службу ў 1948 годзе і паступіў ва ўніверсітэт. Потым правёў год у Францыі, каб удасканаліць французскую мову, і, вярнуўшыся, стаў настаўнікам.

На жаль, я даўно не меў практыкі ў рускай мове. На працягу апошніх 25-ці год гэта першы раз, калі я пішу па-руску. Спадзяюся, што вы будзеце пісаць мне яшчэ. Жа-

даю Вам і Вашай сям'і ўсяго найлепшага, віншую Івана і моцна паціскаю вашу руку. Джэф Паркер (Іван Фаміч)».

Знайсці дом Найдуну ў Пятровічах, дзе палавіна вёсці носіць гэта прозвішча, было б нялёгка, але варта мне было заікнуцца...

— А-а, таго, што пісьмо ад сябра з Англіі атрымаў? Вунь дом з сінімі аканіцамі, бачыце? Ліпа прыгожая як раз каля варот, — паказалі мне дарогу жанкі. А потым адна крыкнула наўздагон: — Вяселле ён сыну заўтра спраўляе! Як раз паспелі...

Мы сядзелі на лаўцы пад хатай. Раз-пораз выбягалі жанчыны з сяней — то ў склеп па засолы, то да студні па ваду. З расчыненых вокнаў густа пахла вясковымі дэлікатэсамі.

Ліст ад Паркера і выразка з шэфілдскай газеты. На здымку Джон Паркер.

Іван Найдун. 1975 г.

— Я яму так і напішу: прыязджай, маўляў, пагасцюй, паглядзі, як мы жывём, — сказаў Найдун. Ён сядзеў у белаў кашулі, такі святочны, і пакурваў свой «Нёман». — А не, дык сам да яго паеду. Грошы ёсць. Машыну збіраюся купіць. «Масквіча». Пацёрпіць... Чаму б не з'ездзіць, не выпіць чарку па старой салдацкай дружбе? Не такі ён ужо і далёкі свет, тая Англія...

Алесь ГАЎРОН.

лення росту благасостояння народа перадаюць тат факт, што моладзе сем'я смела «планіруюць» число детей. Ответы на нашу анкету свидетельствуют, что 50 процентов новобрачных намерены иметь двоих детей, еще 48 процентов опрошенных полагают, что в их семье будет трое детей. Два процента молодых людей (в основном мужчины) бодро заявили: «Чем больше, тем лучше».

Главе даже небольшой семьи необходимы многие качества: спокойствие, деловитость, авторитет. Насколько традиционны молодые московские семьи с точки зрения вековых брачных устоев: «мужчина — глава семьи, женщина — его душа»? Около 70 процентов молодых женов отвергли этот вариант, заявив: «Мы будем решать все семейные проблемы сообща». С ними полемизируют остальные 28 процентов, которые считают, что глава семьи нужен, и им должен быть он.

Прерогативы владения финансами дружно отдавались женщине. Затраты больших сумм все опрошенные считали подлежащими «коллективному» обсуждению.

Большинство юношей и девушек полагают, что молодая семья должна жить самостоятельно и отдельно от родителей. Почти все они сказали, что мнение отца и матери было хотя и важным, отцов и матерей было принято решение не определяющим в принятии решения о женитьбе. Однако это вовсе не означает, что для молодых неприемлем образ жизни «стариков».

«Доброта, внимание, ум, чувство юмора, сила, честность» — такие качества признают необходимыми для настоящей пары, мужчины юные москвички. Они полагают, что всеми этими чертами обладают их мужья. «Нежность, ум, душевная красота, мягкость характера, внешняя привлекательность» — таков идеал мужчин. Естественно, что называя они эти качества, глядя на своих

юных жен.

Последний вопрос анкеты: «Считаете ли вы, что чувство, соединяющее супругов через 25 лет совместной жизни, называется более привычкой, нежели любовью?» — повергал молодых в раздумье. Они пытались заглянуть в свое будущее, вспоминая об известных им случаях, приводя в качестве примера своих родителей. И отвечали так: 35 процентов — «супругов соединяет любовь», 40 процентов — «привычка, подкрепленная родством душ и взаимопониманием», 25 процентов опрошенных не были уверены в ответе, но хотели бы надеяться, что через четверть века совместной жизни их будет по-прежнему соединять любовь.

При ответе на «материальную» группу вопросов образовались два лагеря. Часть молодых пар, которую составляли люди 24—28 лет, в основном хорошо представляет себе все возможные «подводные рифы» быта и совместного ве-

дения хозяйства. Другая часть опрошенных (девушки и юноши 18—22 лет) несколько идеалистически расправались с бытовой арифметикой, к сожалению, не вполне представляя себе реальную повседневность.

Был в анкете вопрос, на который все ответили одинаково. Но это не огорчает, а радует наших социологов, педагогов, ученых, выясняющих взгляды молодежи на проблемы семьи и брака. Сто процентов по-разному воспитанных, выросших в разных условиях молодых людей на вопрос: «Что, по-вашему, лежит в основе брака: любовь, расчет, некоторая привязанность и расчет, какой-либо иной принцип?» — ответили: «Только любовь!»

Мария ЛЯНОС.

«Голас Радзімы»

№ 37 (1401)

НЕДАВНО копия Заключительного акта по безопасности и сотрудничеству в Европе была передана правительству СССР. Одновременно заверенные копии этого документа, под которыми 1 августа были поставлены подписи 35 политических руководителей государств — участников хельсинкского форума, передаются правительствам всех присутствующих на совещании стран. Так было предусмотрено Заключительным актом совещания, который благодаря зафиксированному в нем договоренностям, нацеленным на решение коренной задачи современности — обеспечение мира и безопасности народов, является поистине историческим документом. Пожалуй, не будет преувеличением сказать, что история еще не знала столь обширной и всеобъемлющей программы совместной деятельности государств, при-

чем, в частности, содержится обязательство «уважать право друг друга свободно выбирать свои политические, социальные, экономические и культурные системы» в число прав, присущих суверенитету. Между тем акции, предпринимаемые некоторыми социал-демократическими партиями Западной Европы (а они в ряде государств стоят у власти, и, следовательно, их деятельность отождествляется с политикой правительства) в поддержку социалистической партии Португалии, лидеры которой вызвали кризис власти и позволили фашистской реакции поднять голову, являются, по сути дела, вмешательством во внутренние дела этой суверенной страны. Демонстративные визиты, передача крупных сумм денег, подстрекательские заявления и, наконец, организация экономического давления со стороны Общего рынка на португальское правительство в попытке заставить его изменить

дальнейшего развития связей, контактов и сотрудничества между нашей страной и Данией в различных областях в связи с итогами общеевропейского совещания, подписание советско-датского соглашения об экономическом, промышленном и научно-техническом сотрудничестве сроком на 10 лет, закладка в Москве центра международной торговли и научно-технических связей с зарубежными странами — все это шаги, полностью отвечающие духу и букве решений Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе.

НЕРУШИМАЯ ДРУЖБА

Успешное проведение общеевропейского совещания было одной из важнейших целей, на достижение которых ориентировал нашу партию и народ XXIV съезд КПСС. Вместе с тем съезд подчеркнул, что основой внешнеполитического курса Советского государства должно быть всемерное разви-

ДОСТИГНУТЫЕ ДОГОВОРЕННОСТИ — В ЖИЗНЬ

надлежащих к различным социальным системам, которая была бы выработана на основе учета мнений и интересов всех сторон без какого-то ни было исключения.

СОВМЕСТНАЯ ВОЛЯ

Итоги этого беспрецедентного совещания отражают совместную политическую волю государств-участников начать новый этап процесса разрядки в международных отношениях, идти дальше по пути закрепления и развития принципов мирного сосуществования государств с различным общественным строем.

Но любая программа предполагает не только наличие доброй воли для ее проведения, но, что не менее, если не более важно, — твердой решимости ее выполнения. Иными словами, высокие и справедливые принципы отношений между государствами необходимо укоренить в международной практике, сделать законом международной жизни, преступить который не дано никому. «Мы исходим из того, что все страны, представленные на совещании, будут претворять в жизнь достигнутые договоренности. В том, что касается Советского Союза, то он будет действовать именно так», — заявил Генеральный секретарь ЦК КПСС Л. И. Брежнев.

Стоит вместе с тем подчеркнуть, что одобренный в Хельсинки Заключительный акт — единый, цельный документ. В нем нет положений первоочередной важности. Поэтому, когда речь идет о выполнении решений совещания, нельзя забывать об их совокупности, непозволительно выдергивать какой-то один пункт и только его держать в фокусе своего внимания. Исходя из ложной презумпции, будто Советский Союз не желает развития сотрудничества в гуманитарной области, буржуазная пресса Запада в своей пропаганде поначалу пыталась свести все результаты совещания к «третьей корзине», начисто «забыв» и о сотрудничестве в области экономики, о намерении государств объединить усилия в деле охраны окружающей среды и о мерах, направленных на уменьшение военного противостояния и на содействие разоружению.

Характерно, что буржуазные органы пропаганды отнюдь не вспоминают и о первом пункте декларации принципов, которыми государства — участники обязались руководствоваться во взаимных отношениях. В

политику не вяжутся с обязательствами по Заключительному акту.

В ИНТЕРЕСАХ НАРОДОВ

Сейчас в европейских странах проходит широкое обсуждение результатов совещания. Политические партии, профсоюзы, другие общественные организации высказывают свое отношение к решениям, принятым в Хельсинки. Суммируя, можно сказать, что народы нашего континента горячо одобряют программу обеспечения мира и сотрудничества, подписанную руководителями 35 государств, подчеркивая при этом, что итоги хельсинкского форума — результат многолетней целенаправленной борьбы миролюбивых сил. Особенно важно, отмечается в многочисленных резолюциях, чтобы эти итоги нашли закрепление в конкретных соглашениях.

«Итоги Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе создают новые предпосылки для расширения равноправного и отвечающего интересам всех стран сотрудничества в экономической и других областях», — отмечается, например, в решении пленума ЦК Компартии Финляндии. — Опыт показывает, что основанная на этих принципах торговля, экономическое, научно-техническое и культурное сотрудничество между Финляндией и Советским Союзом и другими социалистическими странами полностью отвечают национальным интересам страны и трудового народа Финляндии».

Участие члена Политбюро, Председателя Совета Министров СССР А. Н. Косыгина и Президента Финляндии У. К. Кекконена в церемонии, посвященной завершению первой очереди строительства Светогорского целлюлозно-бумажного комбината и подписанию советско-финского соглашения о сооружении его второй очереди, состоявшаяся беседа между А. Н. Косыгиным и У. К. Кекконеном — еще одно убедительное доказательство добрососедства народов наших двух стран, новый вклад в развитие и укрепление отношений, строящихся на принципах мирного сосуществования и взаимовыгодного сотрудничества и полностью отвечающих положениям Заключительного акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе.

Обсуждение А. Н. Косыгиным с министром внешнеэкономических связей Дании И. Нергордом возможностей

тис связей со странами великого социалистического содружества. Отмечавшаяся 2 сентября 30-я годовщина со дня провозглашения Демократической Республики Вьетнам — первого народно-демократического государства в Юго-Восточной Азии — стала праздником всех братских стран. Большой и славный путь, пройденный ДРВ за истекшие три десятилетия, успехи в мирном строительстве, а также в отстаивании завоеваний свободы от посягательств империалистов продемонстрировали перед всем миром непоколебимую силу народа, идущего под руководством Партии трудящихся Вьетнама в едином строю с народами братских социалистических стран. Одержанная вьетнамским народом победа на Юге есть и победа действенной, боевой солидарности стран социализма.

«Советские люди с глубоким удовлетворением отмечают выдающиеся достижения в деле завершения восстановления материально-технической базы социализма, развития науки, техники, культуры, народного образования, которыми трудящиеся ДРВ встречают 30-летний юбилей своего народного государства», — говорится в приветственной телеграмме Л. И. Брежнева, Н. В. Подгорного и А. Н. Косыгина вьетнамским руководителям. — Мы разделяем радость вьетнамских братьев в связи со славной победой — полным освобождением Южного Вьетнама от гнета империалистов и их ставленников».

Эта великая победа существенно изменила обстановку в Юго-Восточной Азии в пользу сил мира и прогресса, явилась важным вкладом в процесс разрядки напряженности и укрепления международной безопасности. Тем самым создаются все новые предпосылки для создания в Азии прочной системы безопасности. Как подчеркивается в документе Политбюро ЦК КПСС, Президиума Верховного Совета СССР и Совета Министров СССР «Об итогах Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе», «право на мир принадлежит каждому человеку на нашей планете. Разрядка напряженности должна расширяться, углубляться, распространяться на все районы мира. Советский Союз считает своим долгом содействовать развитию международной обстановки именно в таком направлении».

Традиційны асенні месячнік кнігі адкрыўся ў Мінску. Спецыялізаваныя магазіны падрыхтавалі да продажу метадычную і мастацкую літаратуру. Навучальныя ўстановы, прадпрыемствы і арганізацыі змогуць аформіць папярэднія заказы на выданні 1976 года. НА ЗДЫМКУ: на кніжным базары ў Мінску.

НАШЫ КНІГІ ў МАСКВЕ

Каля пяцісот выдавецтваў і кнігавыдавецкіх фірм 44 краін дэманструюць сваю прадукцыю на Міжнароднай выстаўцы «Кніга-75», якая адкрылася ў Маскве. Савецкая экспазіцыя прадстаўлена ўсімi саюзнымі рэспублікамі. Аб тым, якое месца на выстаўцы заняла беларуская кніга, расказае старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. ДЗЯЛЕЦ:

— У апошнія гады беларуская кніга была прадстаўлена на многіх айчынных і замежных выстаўках, — сказаў М. Дзялец. — Выдавецтва нашай рэспублікі дэманстравалі сваю прадукцыю ў РСФСР і на Украіне, у Малдавіі і Літве, у Арменіі і Узбекістане. Вялікім поспехам карысталіся выстаўкі беларускай кнігі ў Польшчы і ФРГ. Сёлета кніжны форум — самы прадстаўнічы з усіх, у якіх калі-небудзь удзельнічала наша рэспубліка.

На ВДНГ, дзе разгарнулася выстаўка «Кніга-75», беларуская экспазіцыя заняла больш як 150 квадратных метраў. У Маскву трапілі 500 лепшых узораў кніжнай прадукцыі беларускіх выдавецтваў. Гэта грамадска-палітычная і мастацкая літаратура, навуковыя выданні і падручнікі, фотальбомы і буклеты...

Калі размова ідзе пра сотні кніг, наўрад ці ёсць сэнс пералічваць назвы. Але пэкалькі з іх усё ж трэба назваць. Я маю на ўвазе літаратуру, выпушчаную да 30-годдзя Вялікай Перамогі. Гэты раздзел нашай экспазіцыі заслугоўвае асаблівай увагі. Ці трэба гаварыць, што падзеі мінулай вайны, якая пакінула такі глыбокі след на беларускай зямлі, гераізм савецкага народа ў барацьбе з ворагам — гэта для нас асабліва тэма, і прысвечаная ёй літаратура выдаецца на самым высокім узроўні.

Вось адна з кніжных навінак, якая, на наш погляд, запяла дастойнае месца на выстаўцы ў Маскве: «Я — з вогненнай вёскі...» Беларускія пісьменнікі Алесь Адамовіч, Янка Брыль і Уладзімір Калеснік сабралі расказы нямногіх уцалелых жыхароў беларускіх вёсак, спаленых гітлераўскімі акупантамі. Гэта кніга — дакумент велізарнай выкрывальнай сілы, накіраваны супраць фашызму, супраць вайны. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла гэту кнігу ў добрым афармленні, тут шмат дакументальных фатаграфій.

Яшчэ дзве навінкі гэтага года, якія прадстаўлены на выстаўцы, — «Навечна ў сэрцы народным» і «Слухайце — Хатынь...» У першай з гэтых кніг, выпушчанай Галоўнай рэдакцыяй Беларускай Савецкай Энциклапедыі Дзяржаўнага выдавецтва БССР, сабраны расказы пра ўсіх Герояў Савецкага Саюза і кавалераў ордэна Славы трох ступеней — беларусаў і прадстаўнікоў іншых брацкіх народаў, якія вызначыліся ў баях на беларускай зямлі. У паэтычны зборнік пра Хатынь увайшлі творы не толькі савецкіх аўтараў, але і замежных гасцей, якія наведвалі Хатынскі мемарыял.

Удзяляючы галоўную ўвагу зместу кнігі, беларускія выдаўцы адводзяць не апошняю ролю і яе паліграфічнаму якасцю. Трэба сказаць, што ў гэтай справе за апошнія гады дасягнуты пэўныя поспехі. Сёння беларуская кніга па афармленню лічыцца адной з лепшых у краіне. Дзесяткі лепшых выданняў адзначаны дыпламамі ўсесаюзных конкурсаў і з поспехам дэманстраваліся на міжнародных кніжных выстаўках у Маскве, Варшаве, Сафіі, Лейпцыгу, Загрэбе. Пазма Якуба Коласа «Новая зямля», надрукаваная на Мінскім паліграфкамбінаце, на конкурсе ў Лейпцыгу ўзнагароджана дыпламам «Прыгажэйшая кніга свету».

У рэспубліцы плёна працуюць таленавітыя майстры кніжнай графікі — Г. Паплаўскі, А. Кашкурэвіч, В. Шаранговіч, М. Гуціёў, П. Драчоў і многія іншыя. Іх майстэрства ў немаалой ступені садзейнічае поспеху беларускай кнігі па айчынных і замежных выстаўках.

Ёсць падставы меркаваць, што і на сёлетаўня выстаўцы ў Маскве — самай прадстаўнічай з усіх, якія калі-небудзь збіралі ў СССР кнігавыдавецкую прадукцыю розных краін, — савецкія экспанаты яшчэ раз пацвердзяць высокую рэпутацыю, якой карыстаецца наша кніга ва ўсім свеце.

ПАДАРОЖЖА ЗА СЛОВАМ

З надыходам восені заканчваецца «палявы» сезон у беларускіх вучоных — моваведзе-дыялектолагаў. Усё лета з рукамі за плячыма пераезджалі яны з адной вёскі ў другую, збіралі дарогі скарб — народныя словы.

А пачалося гэта даўно, адразу пасля вайны, калі ў Інстытуце мовазнаўства, а тады Інстытуце літаратуры, мовы і мастацтва, было прынята рашэнне скласці Дыялекталагічны атлас беларускай мовы, які б з'явіўся крыніцай для вывучэння этнагенезу беларусаў і ўсходніх славян, для вывучэння кантактаў беларускай мовы са славянскімі і неславянскімі мовамі.

У 1928 годзе вядомым беларускім мовазнаўцам А. Бузуком была выдадзена праца — «Спраба лінгвістычнай географіі, ч. I. Фанетыка і марфалогія». Гэта першы дыялекталагічны атлас у славянскім свеце. У ім прадстаўлены моўныя асаблівасці ўсходняй часткі Беларусі (тэрыторыі ў межах да 1939 года). У атлас уключана 20 лінгвістычных карт і 111 старонак каментарыяў да іх. Але даследчык нанёс на карту ізаголы толькі невялікай колькасці дыялектных з'яў.

Пачынаючы з 1948 года супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР, а пазней выкладчыкі, аспіранты і студэнты філалагічных факультэтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, усіх педагогаў і вучняў настайніцкіх інстытутаў рэспублікі сталі выязджаць у экспедыцыі. Атрады з 3—4-х чалавек накіроўваліся ў вёскі розных раёнаў Беларусі для збору матэрыялаў.

У цяжкіх умовах прыходзілася працаваць удадзельнікам экспедыцый. Разбуранымі сталі пасляваенныя вёскі. Сельскія жыхары вымушаны былі звярнуцца да старых прылад працы: ажыла на некаторы час саха, як бы ступілі з вякоў жорны і ступа. Ва ўсім адчуваліся цяжкія сляды вайны. Але людзі, нягледзячы на нягоды, на занятасць, на пасляваенную неўладкаванасць, дапамагалі дыялектолагам, шчыра адкрывалі таямніцы і багаці свайго мовы.

Збор матэрыялаў праводзіўся па спецыяльнай праграме і закончыўся ў 1955 годзе.

У час экспедыцый збіральнікам было запісана шмат казак, легенд, загадак, апавяданняў пра мінулае і сучаснае жыццё беларускага народа, пра барацьбу партызан супраць фашысцкіх захопнікаў у часы Вялікай Айчыннай вайны. На аснове гэтага была складзена «Хрэстаматэя па беларускай дыялекталогіі» (1962). А трыхі пазней (у 1964 г.) былі напісаны «Нарысы па беларускай дыялекта-

логіі», у якіх дадзена структура беларускай дыялектнай мовы на ўсіх узроўнях моўнай сістэмы — фанетычнай, марфалагічнай, сінтаксічнай і лексічнай. Але самым вялікім дасягненнем беларускай лінгвістыкі з'яўляецца «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» (1963 г.), які рэдагавалі член-карэспандэнт АН СССР Р. Аванесаў, акадэмік АН БССР К. Крапіва, член-карэспандэнт АН БССР Ю. Мацкевіч, у аўтарскі калектыў уваходзілі таксама моваведы А. Арашонкава, М. Бірыла, Н. Вайтовіч, І. Гайдукевіч, А. Груца, А. Крывіцкі, А. Мурашка, З. Краўчанка, В. Шалег і аўтары гэтага артыкула. У ім — 13 гадоў калектыўнай працы лінгвістаў Беларусаў, з іх амаль 10 гадоў — у палявых умовах.

Атлас складаецца з двух тамоў: у першым томе змешчаны карты, у другім — прыведзены каментары да гэтых карт, уступныя артыкулы, даведаныя матэрыялы і бібліяграфія. Усіх карт 338. На іх спецыяльнай сістэмай знакаў паказаны фанетыка, словазмяненне, словаўтварэнне, націск, сінтаксіс, лексіка і семантыка беларускіх гаворак у іх тэрытарыяльнай разнастайнасці. Гартаючы яго, бачыш, што адно і тое ж слова ў розных мясцовасцях вымаўляецца па-рознаму. Жыхары з Віцебшчыны і Магілёўшчыны слова вада вымаўляюць як *вада*, калі Пінска і Турава яно гучыць як *вадэ*, а ў некаторых гаворках Брэстчыны чуюцца *вудэ*. Амаль усе беларусы кажуць *мы*, *вы*. А вось у некаторых раёнах Палесся гавораць *му*, *ву*. Калі на Віцебшчыне вымаўляецца *ідзец*, *нясець*, *ходзіць*, то ў цэнтральных раёнах Беларусі — *ідзе*, *нясе*, *ходзя*. Літаратурнае слова *мыш*, якое так гучыць і ў большасці гаворак, у гаворках на мяжы з Літвой і Латвіяй выступае ў форме *мыша*, а на Полаччыне і Віцебшчыне — *мышына*. **Вы глядзіце?** — спытаюць вас на паўднёвым захадзе Беларусі. **Вы глядзіце?** — скажуць на паўночным усходзе.

Вельмі многа назваў існуе для абазначэння аднаго і таго ж прадмета або працэса. Напрыклад, усходы азімых называюць у адных мясцовасцях *рунь*, у другіх — *скарада*; на паўночным усходзе Беларусі зязюлю называюць *кукуля* і *кукушка*, а на захадзе і поўдні — *зязюля*; на паўночным усходзе — *туча*, а на паўднёвым захадзе — *хмара*; на ўсходзе лён *бярुць*, на захадзе — *рвуць*. А колькі назваў мае вага ў студні з жураўлём: *вага*, *страла*, *журавель*, *коварат*, *асвер*, *пругло* і шмат інш.

Наступны этап работы дыялектолагаў — вывучэнне карт «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы». У выніку гэтага з'явілася праца «Лінгвістычная географія і групавыя беларускіх гаворак» (1968, 1969 гг.). На

аснове аналіза карт устанаўліваюцца межы дыялектных адрозненняў, выяўляюцца пытанні паходжання і развіцця асноўных моўных з'яў і іх адносіны з суседнімі мовамі. Грунтоўна распрацоўваецца таксама групавыя беларускіх гаворак.

Шэраг работ калектыва беларускіх дыялектолагаў па лінгвагеаграфіі — вынік 20-гадовага даследавання жывой мовы беларускага народа.

Такая комплексная праца з поўным дыялекталагічным атласам асобнай мовы была першай у славянскім мовазнаўстве. Яна мае вялікае значэнне для даследчыкаў не толькі беларускіх, але і шырокага кола славянскіх праблем, і дае магчымасць пановому вырашыць многія пытанні славянскага мовазнаўства, этнагенеза беларусаў і ўсходніх славян, утварэння ўсходнеславянскіх моў, сувязей беларусаў з славянскімі і неславянскімі народамі і г. д. Таму гэтыя работы з'яўляюцца каштоўнай крыніцай не толькі для лінгвістаў, але і для гісторыкаў, археолагаў, этнографіі і вучоных іншых грамадскіх навук. Зразумела, што адзначаны цыкл работ мае першачарговае і вялікае значэнне для навукі аб беларускай мове.

Па сваёй шыраце і фундаментальнасці «Беларуская лінгвагеаграфія» з'яўляецца этапнай працай у гісторыі беларускага мовазнаўства.

Высокую ацэнку атрымала праца беларускіх дыялектолагаў у савецкай і замежнай навуковай грамадскасці. У 1971 годзе шэраг работ па лінгвістычнай географіі былі ўдастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Зроблена шмат. Але ў дыялектолагаў з'явіліся новыя турботы — сабраць традыцыйную лексіку. У наш час навукова-тэхнічнага прагрэсу адбыліся эканамічныя і сацыяльныя змены ў вёсцы (узрасла тэхнізацыя вёскі, павысілася сістэма народнай асветы, папырыліся сродкі камунікацыі і інш.). Усё гэта ўплывае на развіццё і функцыянаванне дыялектнай мовы. Вельмі важна запісаць традыцыйную лексіку і семантыку, таму што іх можна страціць беззваротна. І таму дыялектолагі спяшаюцца сабраць новы матэрыял і зноў адпраўляюцца ў вандружкі па роднаму краю.

На сучасным этапе ўжо цяжка выяўляць архаічны пласт лексікі, яго трэба паднімаць аднекуль з глыбіні памяці, абтрасаць ад шматгадовых насласценняў. У гэтых адносінах дыялектолаг нагадвае археолага: ён робіць раскопкі ў складанай, гістарычна шматслойнай сістэме мовы.

На працягу пяці год супрацоўнікі сектара дыялекталогіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР разам з выкладчыкамі і студэнтамі вышэйшых навучальных ус-

таноў рэспублікі праводзяць збор матэрыялаў для Лексічнага атласа беларускай мовы. У атласе мяркуецца даць лексіку розных тэматычных груп, звязаных з прыродай, жывёльным і раслінным светам, побытам беларускага народа.

Акрамя працы над Лексічным атласам у рэспубліцы разгарнулася работа па збору матэрыялаў для дыялектных слоўнікаў. Некаторыя з іх ужо выйшлі з друку. Гэта слоўнікі Ф. Янкоўскага, Р. Юрчанкі і П. Сцяцко, «Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці» Т. Сцяшковіч, «Матэрыялы да слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак» пад рэдакцыяй М. Жыдовіч, зборнікі «Матэрыялы для народна-дыялектнай мовы» пад рэдакцыяй Ф. Янкоўскага і «З народнага слоўніка» А. Крывіцкага.

У Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР ідзе збор матэрыялаў для слоўніка Тураўшчыны — старажытнага краю са сваімі традыцыямі і асаблівасцямі мовы. Пачалася праца над слоўнікам беларуска-літоўска-польскага пагранічча. Вывучэнне гэтай тэрыторыі ўяўляе вялікую цікавасць для вывучэння і разумення сацыяльна-гістарычных адносін і культурных сувязей беларускага, літоўскага і польскага народаў у мінулым.

Сучасны этап развіцця навукі аб мове выклікае неабходнасць пашырэння навуковых сувязей і супрацоўніцтва вучоных. Ужо шмат год супрацоўнічаюць моваведы Літвы і Беларусі. І вось цяпер яны пагадзіліся аб сумесным вывучэнні багаці беларускай лексікі беларуска-літоўска-польскага пагранічча. Мяркуецца, што ў гэтай працы прымуць удзел і нашы калегі з Польскай Народнай Рэспублікі.

Першыя экспедыцыі далі багатыя здабыткі. Думаецца, што слоўніковы арсенал гэтай зоны гаворак паслужыць не толькі моваведам, але і гісторыкам і археолагам.

А пакуль непасрэдна будзе даследацца слова і яго гісторыя, беларускія дыялектолагі зноў у дарозе. У гэтым годзе імі абследавана звыш 20-ці населеных пунктаў.

Усё так жа ветліва і прыязна сустракаюць даследчыкаў мясцовыя жыхары. Як і ў цяжкія пасляваенныя гады, так і цяпер яны гасцінна, цікаўныя, багатыя народнай мудрасцю. Падарожжа за словам. Яно прыемнае і цяжкае. Боязна не заўважыць, боязна ўпусціць цікавае слова, бо кожнае слова — гэта гісторыя.

Ю́генія РАМАНОВІЧ,
Алена ЧАБЯРУК,
моваведы-дыялектолагі.

ДЗЕЦІ ЛЕПЯЦЬ З ГЛІНЫ

Увагу многіх наведвальнікаў сусветнай выстаўкі «ЭКСПО-70» прыцягнулі скульптурныя работы «Зубр» і «Белавежская пушча», выстаўленыя ў экспазіцыі дзіцячай выяўленчай творчасці. Іх аўтар, тады трынаццацігадовы мінскі школьнік Сяргей Бандарэна, быў узнагароджаны Дыпламам I ступені журы выстаўкі. Ён выхаванец аднаго з васьмідзсяці гурткоў Мінскага Палаца піянераў і школьнікаў.

— Заняткі гуртка юных скульптараў наведваюць больш як 120 дзяўчынак і хлопчыкаў, — расказвае яго кіраўнік, член Саюза мастакоў Беларускай ССР Тамара Мацівіенка. — Узрост нашых выхаванцаў самы розны. Тэматыка творчасці юных

скульптараў разнастайная: тут і героі казак, і касмічныя прышэльцы.

Работы выхаванцаў скульптурнага гуртка Мінскага Палаца піянераў і школьнікаў нярэдка дэманструюцца на рэспубліканскіх, усеаюзных і замежных выстаўках. Яны пабывалі ў Балгарыі, Польшчы, Югаславіі, Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, Швецыі, Фінляндыі, Францыі, ЗША і Канадзе.

Кампазіцыя пятнаццацігадовага Уладзіміра Вераб'ёва «Трубач», прадстаўленая на выстаўцы ў Японіі, удастоена Ганаровага дыплама. І. НИКАЛАЕУ.

НА ЗДЫМКАХ: за работай Вадзім НЕВЯДОМСКІ; гурткоўцы ў гасцях у скульптара З. АЗГУРА; работы юных умельцаў.

ТАМ, ДЗЕ НАРАДЗІЎСЯ МАНЮШКА

Вядомы польскі кампазітар Станіслаў Манюшка нарадзіўся на невялікім хутарку Убель, што недалёка ад Мінска. Тут прайшлі яго дзіцячыя гады. Хутара гэтага даўно ўжо няма, а на яго месцы вырасла буйнейшая ў Беларусі рыбагадоўчая гаспадарка «Волма». Але імя слаўтага земляка не забыта. У мясцовай школе створаны музей, у які паступае шмат каштоўных матэрыялаў ад прыхільнікаў таленту Манюшкі.

З губернскай Мінскай звязаны яго школьныя гады. Манюшка лічыў Мінск сваёй творчай калыскай. Стварэнне першых вадзвіляў, музычных камедый і камічных опер звязана з Беларуссю.

У 1834 годзе мінскімі аматарамі былі пастаўлены «Канторскія служачыя». Вялікае значэнне для беларускай культуры мела камічная опера «Сялянка», напісаная на лібрэта В. Дуніна-Марцінкевіча.

Найбольш папулярная са стальных опер Манюшкі «Галька» сёлета пастаўлена ў Беларускім дзяржаўным тэатры оперы і балета.

Я. САДОУСКІ.

П РАЧНУЮСЯ я ад ціхага, каб дзеці не пачулі, але настойлівага стуку ў акно. Міжволі глянуў на гадзіннік, што свяціўся ў цемры. Стрэлкі паказвалі палову трыццэй. Пабег да дзвярэй, пляскаючы босымі нагамі па падлозе.

— Пойдзем ці не? — пытаннем сустрэў мяне на ганку Георгій Мікалаевіч.

— Зразумела, пойдзем! Кліч Макаравіч, а я брата падніму.

Зборы былі кароткімі. Праз паўгадзіны аўтамашына з паліянічымі з грукатам праскочыла брукаваную Церабязоўскую вуліцу і спынілася ля дома Данілы.

На стук выйшаў сам гаспадар:

— Куды вы ў такую рань?

— Пойдзем за рэчку, на качакі — басам адказаў Мікіта Макаравіч. — Дай нам ключ ад падкі.

— То і мяне з сабою возьміце...

— Калі ласка, але толькі спяшайся.

— Ды я ў момант! — Даніла знік у сенцах.

Лодка ў Данілы невялікая, і давалося зрабіць два рэйсы, перш чым мы высадзіліся на процілеглым беразе ў густым лазняку, які знізу быў перамяшан з пякучай крапівой, а па вершлінах пераплецен учэпіс-

тымі ліянамі дзікага хмелю. За прыбарэжжымі «джунглямі» раскінулася шырокая лугавіна. Разам з сябрамі я пайшоў насустрач сонцу, што праз гадзіну-другую павінна было выкаціцца з-за небасхілу, які цяпер яшчэ нельга было разгледзець за разлітым над зямлёй белым туманам.

чы, бачу толькі верхнія паловы іх постацей, якія нібы плывуць па злёгку ўсхваляванай паверхні пачаўшага радзець туману. Хутка Даніла, які ішоў злева, зусім знік. Каб не застацца аднаму ў малазнаёмых мясцінах, я міжволі набліжаюся да Георгія Мікалаевіча. Аднекуль здалёк даносяцца за-

кі! — шэптам папярэдзіў мяне ён.

Мы пачалі красціся да вады, хаваючыся за асобнымі кусцінкамі. Праз некалькі хвілін ад вады з лопатам крылі і гучнымі крыкамі маткі ўзяццяў цэлы вывадак крыжых. Грукнулі стрэлы, і адна з качак звалілася ў траву. Падняўшы першы трафей, мы пайшлі разам і разыходзіліся толькі для таго, каб агледзець чарговую старыцу ці азярцо. У адной з багністых лагчын мне пашчасціла ўзняць на крыло і падстрэліць малага пагоньша. Качкі болей не трапляліся.

Ад месца пераправы ўжо пройдзена звыш дзсятка кіламетраў і, наблізіўшыся да берага Гарыні, мы прыселі над абрывам адпачыць. І на небасхіле, над сіняй стужкай далёкага лесу, у небе раптам пырснулі залатыя промні сонца. Покрыва туману зрабілася празрыстым, развеелася, адступіла ў зараснікі лазняку. Зазіхала цэла раса на сцяблінках травы і лістоцце кустоў.

Сонца ўзнялося высока над поймай, пякло бялітасна. Вопратка наша, даўно прасохшая ад ранішняй расы, цяпер пачала ліпаць да ўспацельных плячэй. Боты на нагах здаваліся пудовымі. Прыкметна адчувалася стома, і мы з палёгкай уздыхнулі, калі спыніліся на двары Данілы ля студні.

Анатоль БАЯРОВІЧ.

РАНИЦА НАД ГАРЫННЮ

Высокая трава чапляецца за ногі і перашкаджае ісці. Праз якіх сотні дзве крокаў адчуваю пранізлівую вільгаць на каленях. Адзенне набрыняла ад шчодрай расы і пачало прыліпаць да цела. Лішак вільгаці сцякае ў боты, але гэта зусім не псуе майго настрою. Я толькі як мага вышэй падцягваю ремень з патронамі.

Паласа лугавіны паміж чыгункай і абрывістым берагам Гарыні ўсё болей пашыраецца. Паліянічыя, каб ахапіць увесь луг, разыходзяцца ўсё далей адзін ад аднаго. Сваіх сяброў я бачу метраў за дзвесце злева і справа. Дакладней кажу-

глушаныя туманам першыя стрэлы. Па шляху я паспеў «прачасаць» некалькі невялікіх старыц, але качак на іх не было. Толькі ў адным месцы з-пад куста шыпышыны выскачыў здаравенны заяц і ляютна зачыкільгаў, ускідаючы над травой свае доўгія вушы. Я свіснуў яму ўслед, маўляў, да сустрэчы ў лістападзе — тады не пападайся, а пакуль жыві спакойна.

Азірнуўшыся, убачыў непадалёку Георгія Мікалаевіча, які памахаў рукой. За невысокімі кустамі была залітая вадой лагчына.

— Тут абавязкова ёсць кач-

РАСЦВІТАЮЦЬ ВАЛОШКІ

Ці бачылі вы, як цвітуць валошкі? Колькі характава, колькі грацы ў гэтых сціп-лых палых кветках, неаддзельных ад нашага беларускага пейзажу. А тут яны раптам расцвілі на прыгожай дзіцячай кофточцы, як жы-выя!

— Гэта вышывала Сабіна Ракашэвіч, — усміхнулася загадчыца Ляхавіцкага дома быту Ніна Маеўская.

Жыла ў вёсцы маленькая дзяўчынка, бегала ў лес, на рэчку Шчару. Дамоў вярталася з букетамі кветак і клікала сябровак, каб палюбаваліся на сніга званочкі і валошкі.

— Ды што ты ў іх знайшла? — смяяліся сяброўкі. — Кветкі як кветкі! — І клікалі Сабіну гуляць у квачыка ці лапту.

А ёй ужо хацелася на паперы перадаць характава кветак, лесу, поля. Спачатку малюны выходзілі недасканалыя, намер дзяўчынкі разыходзіўся з яе ўменнем. Дапамаглі ўрокі малявання ў школе, парады настаўнікаў, кнігі па мастацтву, якія знайшліся ў сельскай бібліятэцы. Неўзабаве ў дзяўчынкі з'явілася яшчэ адно захапленне: маці прыхваціла яе да вышывання. У Смалянках, роднай вёсцы Сабіны, няма ніводнай хаты, дзе не было б вышытых посцілак, ручнікоў. Матывы ўзораў

нараджаліся самі сабой: на матэрыял пераносіліся навакольныя пейзажы, кветкі, травы. Сабіне падабалася перадаваць пры дапамозе нітак самыя танчэйшыя адценні колеру, адным штрышком ажыўляць кветкі.

Маці ласкава гаварыла: — Не сядзі падоўгу над вышываннем, Сабінка, вочы сапусееш.

Але калі даччэ прысудзілі першае месца на конкурсе вышывальшчыц, адной з першых віншавала яе маці.

Скончыўшы дзесяцігодку, Сабіна Ракашэвіч паслала дакументы ў Віцебскае тэхнічнае вучылішча. Хвалявалася, ці пройдзе па конкурсу. Яе прынялі на аддзяленне вышывальшчыц.

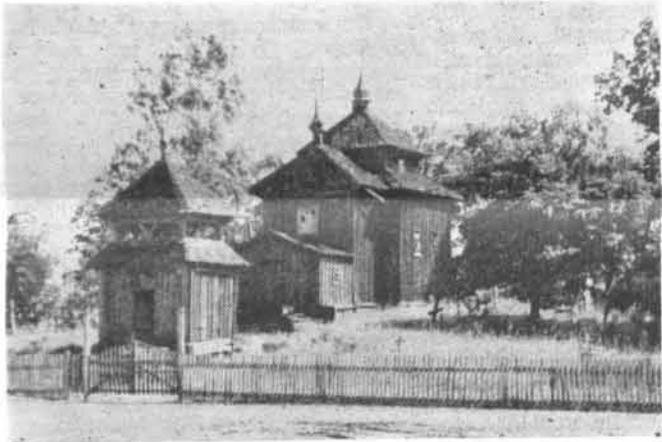
Гады вучобы праляцелі вельмі хутка і былі надзвычай цікавымі. Дзяўчына захаплялася жывапісам, малюнкам, кампазіцыяй. Яе работы экспанаваліся на гарадскіх, абласных, рэспубліканскіх выстаўках.

Скончыла Сабіна вучылішча і васьм'ю чацвёрты год працуе ў Ляхавіцкім доме быту вышывальшчыцай у трыкатажным цэху.

— Ведаеце, я вельмі шчаслівая, — гаворыць Сабіна Ракашэвіч, — у мяне цікавая работа, добрыя сябры. А гэта, мне здаецца, галоўнае, што неабходна чалавеку...

М. ШАВЕЛЬ.

ПОМНИКИ БЕЛАРУСКОЙ АРХИТЕКТУРЫ

На ўскраіне жывапіснай палескай вёскі Сінкевічы (Лунінецкі раён Брэсцкай вобласці) захаваўся цікавы архітэктурны ансамбль XVII—XVIII стагоддзяў. Гэта зрубленая з брусоў царква Юр'я і званіца.

Царква ўяўляе традыцыйны для беларускага дойлідства трохзрубны храм, які складаецца з размешчаных па адной восі прамавугольных у плане бабінца, нефа і алтара. Зруб нефа мае ярусную пабудову. «Верх» накрыты шатровым дахам, а бабінца і алтар — вальмавымі, якія арганічна пераходзяць у вялікі між'ярусны прычолак цэнтральнага аб'ёму. У выніку гэтага ствараецца цэласная цэнтрычная кампазіцыя збудавання.

На працягу падоўжанай восі храма, з захаду ад яго, знаходзіцца двух'ярусная брама-званіца. Яе кампазіцыя нагадвае кампазіцыю цэнтральнага аб'ёму царквы, дзякуючы чаму абодва збудаванні ствараюць адзіны стыліявы ансамбль. Частка збудавання паміж прычолкам і дахам адкрытая з-за вялікіх праёмаў — «галаснікоў», адкуль у старажытнасці на многія кіламетры разносіліся меладычныя гукі званоў, якія не толькі склікалі людзей на царкоўную службу, але і папярэджвалі аб небяспецы ў часы стыхійных бедстваў або варожых нашэсцяў.

Цікава прасачыць некаторыя творчыя метады, якімі карыстаўся дойлід пры ўзвядзенні пабудовы. Напрыклад, даўжыня цэнтральнага зруба храма роўная суме даўжынь алтара і бабінца, а агульная вышыня «верха» складае даўжыню нефа і алтара. Такія суадносіны, характэрныя яшчэ для старажытнарускага будаўніцтва, былі распаўсюджаны ў драўляным палескім дойлідстве XVII—XVIII стагоддзяў. Званіца таксама будуюцца на традыцыйных прапоруцях. Даўжыня зрубнай часткі вызначыла вышыню абодвух ярусаў, а яе дыяганаль — вышыню ўсёй пабудовы да даху.

Царква і званіца ў Сінкевічах з'яўляюцца унікальнымі помнікамі беларускага народнага дойлідства. Яны яскрава адлюстроўваюць найбольш характэрныя рысы мясцовай палескай архітэктурна-мастацкай школы XVII—XVIII стагоддзяў, паказваюць сувязі яе традыцый з традыцыямі старажытнарускага мастацтва.

Ю. ЯКИМОВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: царква Юр'я і званіца ў Сінкевічах.

Фота аўтара.

ГУМАР

Джонсан наступіў на работу ў тэлефонную кампанію. Яго шэф уручыў яму ключ і сказаў:

— Будзеш хадзіць па гарадзе і збіраць грошы ў тэлефонах - аўтаматах.

Праз месяц Джонсан прыйшоў да шэфа і папрасіў выдаць яму новы ключ замест згубленага.

— Дзе ты прападаў увесь гэты час? — спытаўся шэф.

— Касір некалькі разоў чакаў цябе з зарплатай.

— Як, я яшчэ і зарплату магу атрымаваць? — здзіўвіўся Джонсан.

Фермер хоча купіць матаролер і спраўляецца ў прадаўца аб цане.

Пачуўшы, што машына каштуе дзве тысячы франкаў, ён усклікае:

— Ды за гэту цану я лепш куплю карову!

— Але найрад ці вам бу-

дзе зручна ездзіць на карове.

— Магчыма, але яшчэ менш зручна мне было б даць матаролер.

ПАКУПНІК. Чаму гэту каліку вы называеце селядцом?

ПРАДАВЕЦ. Хто ведае, кім бы яна вырасла, калі б яе не вылавлілі занадта рана!

У адным доме жылі два чалавекі з аднолькавымі прозвішчамі — Дзюраны. Адзін з іх памёр, а другі паехаў у камандзіроўку ў Афрыку.

Прыехаўшы на месца, ён паслаў сваёй жонцы тэлеграму, але паштальён памыліўся і ўручыў яе ўдаве. Удава раскрыла тэлеграму і страціла прытомнасць. У тэлеграме гаварылася: «Дабрайся добра тчк пекла страізннае».

БЕЛАРУСКИЯ ЭКСЛІБРЫСЫ

Працягваем друкаваць экслібрысы, выкананыя беларускімі графікамі.

НА ЗДЫМКАХ: экслібрысы работы мастакоў Г. Грака, А. Тычыны, Л. Марчанкі, М. Гугіна і Ю. Баранава.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-02-80, 33-03-15, 33-01-97, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі Зак. 1361.